

Elswout

Woest binnenduin nu romantisch wandelpark

Een van de meest romantische plekken in Nationaal Park Zuid-Kennemerland is Elswout. Voorheen een buitenplaats van grote allure, tegenwoordig het ideale wandelpark, 85 hectaren groot, waar in het voorjaar volop te genieten valt van de vele stinsenplanten. Dat er ooit een flink stuk binnenduin voor werd afgegraven is de stichters inmiddels vergeven.

Tekst: Frans Buissink
Foto's: Ronald van Wijk

Dat het een goed idee is te ijveren voor het behoud van duinen, wordt wel bewezen door de geschiedenis. In de achter ons liggende eeuwen is minstens een derde van het totale Hollandse duingebied verloren gegaan. Deels door afslag aan de zeekant, waarbij tal van kustdorpen in zee zijn verdwenen. Merendeels door afgravingen aan de landkant. Dat begon al vóór de Gouden Eeuw, toen er zand nodig was om de snel groeiende steden een stevige ondergrond te bieden in de Hollandse veenprut. Dat afgraven is eeuwen zo doorgegaan. Wat er overbleef waren afgevlakte geestgronden, goed voor de bollenteelt. Maar op enkele plekken pakte de verwoesting van het duin positief uit. Toen de Hartjesnol bij het Noord-Hollandse Groet was afgegraven om het Amsterdamse Rokin te dempen, restte het landschappelijk prachtige Hargergat met zijn botanisch bijzondere duinrel. Ook bijzonder is de afgraving bij Overveen, die bekend staat als Elswout, een van de best bewaard gebleven buitenplaatsen aan de Hollandse binnenduinrand.

Win-win: duin verkopen, park aanleggen

In de Gouden Eeuw, toen rijke Amsterdamse kooplieden een zomerverblijf zochten waar ze konden ontsnappen aan de stinkende stad met zijn paardenstront en grachten als open riolen, was de binnenduinrand een populaire streek. Je bouwde er hoog en droog en er was altijd wel een duinrel in de buurt die zorgde voor koel, helder, schoon water.
Buitenplaats Elswout werd in 1633 gesticht door een zekere Carl Jansz. Du Moulin, een schatrijke Vlaamse, doch Lutherse lakenkoopman, die vanuit het Katholieke zuiden uitweek naar Haarlem. Bij Overveen liet hij 'Moulins Hofstede' bouwen door landmeter Pieter Wils en Jacob van Campen, niet de minste dus, later ook architect van het nieuwe Amsterdamse stadhuis, nu het paleis op de Dam.
Tot zover was er in het landschap niet veel aan de hand. Maar rond 1643 liet Du Moulin een zandvaart aanleggen om naast het huis het Hemelsduintje af te zanden. Ook had hij zijn koopmansoog laten vallen op de naastgelegen duingrond van de Heer van Brederode. Zover is het onder Du Moulin niet gekomen. Door de Eerste Engels-Nederlandse Oorlog raakte hij in financiële problemen. In 1654 ging hij failliet en moest zijn buitenplaats verkopen aan een zekere Gabriel Marselis, die de hofstede de naam Elswout gaf.

Van formeel naar de Engelse landschapsstijl

Marselis liet de oorspronkelijke tuinen rooien, afgraven en opnieuw aanleggen. Gebruikelijk in die tijd, want wilde je meetellen dan moest de tuin ontworpen zijn volgens de laatste mode. Dat was toen de formele classicistische stijl, die we kennen van de tuin rond paleis Het Loo. Toen in 1660 Maria Stuart en haar gemaal Willem III van Oranje, toen stadhouder van de Nederlanden en koning van Engeland, Elswout met een bezoek vereerden, werd het beroemd in alle zeven provinciën en ver daarbuiten. Uit deze periode zijn een paar schilderijen van Elswout bekend, die hangen in het Haarlemse Frans Halsmuseum.
Na de dood van Marselis ging de buitenplaats over op zijn zoon, die kinderloos bleef. Er volgde een hele reeks van eigenaren, die allemaal hun stempel wilden drukken op dit afgegraven stuk binnenduin.
In de achttiende eeuw werd de Engelse landschapsstijl populair. Er werd druk gegraven op Elswout om er waterpartijen en romantische hoogteverschillen aan te brengen. In die tijd ook was het mode het park te voorzien van ❱

Zomerklokje, een van de vele stinsenplanten op Elswout

stinsenplanten, interessante exotica, die ook nog eens makkelijk verwilderden in ons klimaat. Opvallende soorten zijn het Haarlems klokkenspel, een soort knolsteenbreek en het Japanse hoefblad.

Tenslotte de meesterhand van Leonard Springer

Tenslotte kwam Elswout in 1805 in handen van de meer dan schatrijke familie Borski, die een beslissende rol speelde in de financiële geschiedenis van het nog jonge koninkrijk der Nederlanden. Vooral de weduwe van Willem Borski, Johanna, was lange tijd achter de schermen de machtigste vrouw van het land.

Sneeuwroem

Tot 1958 bleef Elswout eigendom van de nazaten van de Borski's. In die periode kwam het grote huis tot stand, een schepping van Constantijn Muyskens, die de Romeinse Villa Farnese imiteerde. Er kwam een orangerie, een boerderij in chaletstijl en Leonard Springer, de invloedrijkste tuinarchitect van de twintigste eeuw, gaf park en tuin de vorm die we tegenwoordig nog kennen, met waterpartijen en veel stijlvolle bruggetjes.

Het ideale wandelpark

Na 1958 werd Elswout eigendom van de gemeente Bloemendaal, in 1970 van de staat en kreeg StaatsBos het beheer toebedeeld. Het huis dat nog een tijdje dienst deed als het Jac.P.Thijsse gymnasium is nu inwendig verbouwd tot kantoorappartementen. De orangerie is een chique horecaonderneming.
Als wandelpark is Elswout onovertroffen en uniek. Je kunt er makkelijk vijf kilometer lang de benen strekken. Rechte zichtlanen, graslanden met herten, waterlelievijvers en romantisch slingerende paadjes wisselen elkaar af. Telkens word je verrast door weidse doorkijkjes, schilderachtige bruggetjes, theekoepels en bronzen beelden. De beuken van Elswout zijn bij mycologen gekend om hun vele tonderzwammen. En het vogelleven is er bijzonder rijk. Alles wat je aan bos- en parkvogels kunt verzinnen broedt er en vliegt er rond: boomklevers, bosuilen, spechten, buizerds, haviken. En dat allemaal op een voormalig duin, dat vaker overhoop is gehaald en vergraven dan welk stuk van Holland ook. •

Adres: Elswoutslaan 12a,
2051 AE Overveen.
Alleen voor wandelaars.
Honden: aangelijnd toegestaan.

Vingerhelmbloem, in het voorjaar bedekt dit in Elswout plaatselijk de gehele bosbodem

Romantisch bruggetje bij beroemde moshellingen